

REGIONALIZAREA ȘI EFECTELE DE PERSPECTIVĂ ALE SECURITĂȚII MARITIME ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

REGIONALIZATION AND FUTURE EFFECTS OF MARITIME SECURITY IN THE BLACK SEA REGION

Cdor.drd. Ion CONDUR*
Cdor.prof.univ.dr. Ioan CRĂCIUN**

Noile tendințe privind guvernarea sistemului internațional la începutul secolului XXI au scos în evidență tendința clară de afirmare din ce în ce mai puternică a unui nou nivel de guvernare și interacțiune politică, definit ca nivel de guvernare regional, asociat conceptului de regiune. Plecând de la aceste considerații în acest articol se analizează influența securității maritime asupra fenomenelor și proceselor de securitate din Regiunea Mării Negre ținând cont de complexitatea acestei regiuni, interesele marilor actori globali și regionali, dar și de tipurile de conflictualitate ce caracterizează regiunea.

New trends in the international governance system in the 21st century have revealed a clear tendency to assert increasingly a new level of governance and political interaction, defined as regional level of governance associated with the concept of region. Based on these considerations this article analyzes the influence of maritime security on security phenomena and processes in the Black Sea region given the complexity of this region, the interests of major global and regional actors and the types of conflict that characterize the region.

Cuvinte-cheie: Regiunea Mării Negre; guvernare globală; securitate maritimă.

Keywords: Black Sea region; global governance; maritime security.

Ultima jumătate a secolului trecut, dar mai ales începutul de secol XXI, a scos în evidență noi tendințe privind guvernarea sistemului internațional. La nivel global se observă tendința clară de afirmare, din ce în ce mai puternică, a unui nou nivel de guvernare și de interacțiune politică, de obicei definit ca nivel de guvernare regional, asociat, de regulă, conceptului de regiune. Totuși, din punct de vedere teoretic, termenul de regiune are mai multe înțelesuri fiind abordat din mai multe perspective distincte cum ar fi: economică, politică, istorică, geografică, culturală, socială etc. Regionalismul a avut rezonanțe semnificative în multe părți ale lumii, inclusiv în Europa, și s-a afirmat ca un fenomen multiform care a cunoscut o dezvoltare continuă. La nivel european, evoluția

regionalismului a generat fenomene și procese care s-au derulat la un nivel inferior celui continental, ceea ce a generat apariția unui concept derivat cunoscut sub denumirea de subregionalism. Caracteristicile acestui concept derivat nu diferă de cele ale regiunii, ci se aplică doar la o scară mai mică. Totuși, efectele generate de acest concept au provocat confuzie, mai ales printre scepticii europeni. Astfel, aceștia au lansat rapid critici vehemente, afirmând că promovarea cu insistență a regionalismului european afectează unitatea UE creând premisele pentru abordări neunitare ce afectează coeziunea uniunii. Cu toate acestea, fenomenul regionalismului nu a cunoscut vreun regres, ci dimpotrivă, a continuat să evolueze și să genereze politici și strategii specifice.

Această abordare explică de ce există o serie de regiuni europene supuse dezbaterilor intense așa cum este și cazul Regiunii Mării Negre. Apreciată de către unii, contestată de către alții, Regiunea Mării Negre a continuat să genereze dezbateri

*Comandamentul Flotei Maritime, Constanța

e-mail: ioncondur@yahoo.com

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: craciun64@gmail.com

aprinse legate atât de identitatea sa regională, cât și de evoluția ei viitoare. În cadrul acestor dezbateri, aspectele legate de securitatea regională au ocupat și continuă să ocupe un loc central. Având în vedere că elementul identitar cheie al acestei regiuni este reprezentat de Marea Neagră este normal să ne întrebăm în ce mod securitatea maritimă influențează evoluția geopolitică a acestei regiuni și în ce mod statele plasate în această regiune abordează problematica domeniului maritim.

Plecând de la aceste considerații acest articol are ca scop principal analiza influenței securității maritime asupra fenomenelor și proceselor de securitate din Regiunea Mării Negre ținând cont de complexitatea acestei regiuni, interesele marilor actori globali, dar și regionali, tipurile de conflictualitate ce caracterizează regiunea și nevoia de internaționalizare a domeniului maritim al acestei regiuni.

Regiunea Mării Negre – Premizele construcției regionale

În lucrarea sa, *Marea Neagră o istorie*, Charles King afirmă că oceanele, mările și râurile/fluviile au propriile lor istorii, nu în sensul unor granițe sau „autostrăzi”, ci a unor actori principali ai istoriei, interacțiunii și comerțului dintre oameni¹. Judecând lucrurile din această perspectivă, putem afirma că Marea Neagră, cea care dă numele regiunii subiect al acestui articol, a fost un jucător extraordinar în istorie, și continuă să fie și în prezent, divizând sau unind popoare, în funcție de succesiunea evenimentelor. De aceea, se poate spune că această regiune are o valoare istorică, de vreme ce multe evenimente importante s-au petrecut la țărmurile ei, iar viața popoarelor ce au trăit și trăiesc în jurul ei s-a împletit cu marea încă din Antichitate.

Marea Neagră este unică datorită caracteristicilor specifice date de elementele diferite de geologie, climă și geografie. În același timp, particularitățile geografice ale localizării ei la nivel regional au interacționat intens cu istoria popoarelor din jurul ei conturând geopolitica regiunii. Aceste popoare și-au influențat, în mod reciproc, tradițiile determinând suprapuneri de identitate², chiar dacă în cele din urmă fiecare și-a păstrat unicitatea proprie. Așadar, varietatea de popoare care locuiesc în jurul Mării Negre fac ca această regiune să fie cea mai heterogenă și complexă a Europei. Oleksandr Pavliuk sublinia

faptul că: „Regiunea Mării Negre cuprinde țări ce diferă semnificativ în mărime, nivel de dezvoltare politico-economică, potențial militar, interese geopolitice, cultură, religie”³. Regiunea cuprinde aproape toate statele ortodoxe din lume, inclusiv statele musulmane Azerbaidjan⁴, Albania și Turcia, state ce au diferite grade de afiliere instituțională la structurile Europene și Euro-Atlantice. Nouă dintre statele Regiunii Mării Negre sunt foste țări comuniste (șase dintre ele sunt foste republici sovietice) care au parcurs un proces foarte complex de tranziție și regăsire⁵. Acești factori, împreună cu persistența conflictelor înghețate (Nagorno-Karabakh, Abhazia), cu tensiunile și conflictele militare ce implică unele state din zonă (Georgia și Rusia, Caucaz, Ucraina și Rusia), fac din crearea identității regionale o sarcină foarte dificilă.

Cu toate acestea susținem părerile lui Oleksandr Pavliuk care afirmă că „este neclar în ce măsură identitatea Mării Negre este percepută primordial de către însăși statele Mării Negre: mai degrabă este simțită complementar cu altceva (aspirațiile europene și euroatlantice), fapt ce face incert angajamentul lor pentru o construcție regională solidă”⁶. De asemenea, ne alăturăm părerilor ambadorului român Traian Chebeleu care afirmă că, deși o identitate regională a Mării Negre nu există, regiunea totuși există⁷. De altfel, această afirmație este complementară părerilor lui Pavliuk care arată că Bazinul Mării Negre nu a constituit niciodată o entitate politică și economică coerentă, dar a fost o regiune distinctă prin dinamica interacțiunii, conflicte și coexistență. El afirmă că, datorită proximității geografice, a intereselor și a preocupărilor comune pe linia dezvoltării economice, a protecției mediului și a amenințărilor de securitate, Bazinul Mării Negre reprezintă, astăzi, o regiune într-o măsură mai mare comparativ cu anii anteriori. Toți acești factori fac din statele riverane Mării Negre parteneri firești⁸.

După căderea Cortinei de fier, statele Regiunii Mării Negre și-au „câștigat o nouă șansă pentru a reînvia spiritul cooperării regionale”⁹, istoric bazate pe comerț așa cum am arătat mai sus. Din această perspectivă, stabilirea BSEC – Black Sea Economic Cooperation, în 1991, trebuie văzută ca un instrument al reducerii tensiunilor dintre statele riverane și al depășirii divizării din timpul Războiului Rece.

Perspectiva aderării la NATO și UE a fost întotdeauna o motivație puternică ce a stat la baza cooperării dintre statele din centrul și estul Europei. Cu toate acestea, în Regiunea Mării Negre, ținta aderării la cele două organizații a condus la sistarea cooperării reciproce a statelor din acest areal. Motivul a fost acela că aceste state nu au dorit să dea impresia că sunt satisfăcute cu aranjamentele la nivel regional altele decât cele cu UE și NATO¹⁰.

În ciuda acestui fapt, numeroase state ex-comuniste au luat parte la înființarea unor noi organizații la nivel regional, precum GUAM-ODED (Georgia, Ucraina, Azerbaidjan, Moldova – Organizația pentru democrație și dezvoltare economică), CDC (Comunitatea Alegerii Democratice), SEECF (Procesul de Cooperare Sud-Est Europeană). Ambasadorul Traian Chebeleu susține faptul că aceste organizații nu împiedică cu nimic activitatea BSEC, ci facilitează implementarea proiectelor BSEC de cooperare în regiune, un exemplu în acest sens fiind cadrul de cooperare din domeniul turismului¹¹.

În realitate, noi credem că, de fapt, aceste scheme regionale au concurat cu BSEC generând instabilitate la nivelul Mării Negre. Exemplul GUAM-ODED este elocvent în acest sens, deoarece permanent a fost perceput ca un aranjament antirusesc ceea ce a creat tensiune în regiune. Deși aceste organizații sunt destul de active la nivel regional, BSEC rămâne cea mai importantă în termenii scopului și impactului asupra dinamicii politice și economice regionale.

În concluzie, toate aceste evoluții ne îndreptătesc să afirmăm că, deși o identitate regională a Mării Negre nu există, regiunea totuși există, și trebuie analizată și interpretată ca atare.

Regionalizarea securității la Marea Neagră – rolul marilor puteri

Relațiile internaționale contemporane au fost profund afectate de sfârșitul Războiului Rece și atacurile teroriste de la 11 Septembrie 2001. Aceste evenimente au influențat interesele și comportamentul actorilor globali, printre altele, aceștia devenind mult mai interesați de evoluția proceselor regionale. În ciuda argumentelor contrare ce au subliniat rolul globalizării în relațiile mondiale, focalizarea pe regionalizare – în special, în domeniul securității – s-a extins. Deși regionalizarea post-Război Rece a fost percepută

aproape în unanimitate ca o evoluție pozitivă, totuși în ceea ce privește securitatea regională aceasta a generat tensiuni între actorii globali. În aceeași ecuație s-a plasat și Regiunea Mării Negre, zonă ce a devenit un punct pivotal pentru trei proiecte regionale inițiate de marii actori ai politicii mondiale, și anume: Politica privind Străinătatea Apropiată a Federației Ruse¹², Politica de Vecinătate a Uniunii Europene¹³ și Inițiativa Americană privind Orientul Mijlociu Lărgit și Africa de Nord¹⁴.

Pe lângă aceste trei proiecte au fost create numeroase inițiative ale societății civile care să sprijine și/sau să implementeze politici care să conducă către o viitoare integrare a țărilor din regiune în cadrul structurilor transatlantice. Cu toate acestea, nici unul dintre cele trei concepte de securitate regională (NAP, BMEPA și ENP) sau alte viziuni concurente similare nu au fost clar delimitate de către puterile în cauză, ceea ce a făcut și mai dificilă cooperarea dintre statele din Regiunea Mării Negre. Majoritatea statelor acestei regiuni se află în zona de incidență a celor trei proiecte, iar acest fapt produce confuzie în politicile lor externe.

Astfel, datorită poziției sale la intersecția intereselor Marilor Puteri, Regiunea Mării Negre a devenit scena rivalităților atât dintre statele regionale, cât și dintre Marile Puteri – Rusia, Statele Unite și UE. De aceea, evaluarea provocărilor la adresa securității regionale trebuie să cuprindă o abordare extinsă și cuprinzătoare a regiunii. Progresele securității, la nivel regional, în Marea Neagră, sunt în strânsă legătură cu progresele de securitate din Balcani, Caucaz și Orientul Mijlociu. Regiunea a devenit noua avangardă a abordării problemelor imigrației ilegale, a traficului cu narcotice, a proliferării armelor de nimicire în masă, a traficului cu carne vie și a crimei organizate internaționale. În plus, cele patru „conflicte înghețate”: Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabakh au afectat toată regiunea. La toate acestea se adaugă recentul conflict ruso-ucrainean care, odată în plus, a zguduit din temelii această regiune. Ca urmare, Regiunea Mării Negre a devenit epicentrul proiectelor furnizării de stabilitate pentru Europa lărgită și BMENA.

Viziunile concurente ale proiectelor importante au creat opțiuni dificile pentru statele din regiune, propulsându-le într-un joc cu miză al Marilor Puteri, în special după războiul din Georgia, din august 2008, dar mai cu seamă după anexarea peninsulei

Crimeea de către Federația Rusă, în martie 2014. Aceste politici concurente au generat tensiuni care au condus către conflicte armate deschise, precum invadarea Georgiei în 2008 sau anexarea peninsulei Crimeea în 2014, care, deși nu au avut amploare extinsă, arată cât de volatilă poate fi situația în viitor.

Regiunea Mării Negre – un caz de regionalism hegemonic?

Așa cum am menționat anterior, sfârșitul Războiului Rece a avut drept consecință esențială redistribuirea puterii mondiale determinată de tranziția globală de la sistemul bipolar la sistemul multipolar. Destrămarea Uniunii Sovietice a însemnat pentru Rusia tranziția din poziția de membru al unei federații, considerată super putere, către Federația Rusă catalogată, în cele din urmă, drept Mare Putere. Aceasta a deschis calea către noi alternative de analiză a echilibrului geopolitic la nivel global, inclusiv în Regiunea Mării Negre. Într-adevăr, tensiunile și conflictele din această regiune au făcut ca relațiile dintre statele riverane să fie foarte dificile, iar echilibrul geopolitic regional să devină unul instabil și slab.

Cu toate acestea, statele riverane au încercat să creeze un cadru de cooperare regională, iar eforturile lor au fost încununat de succes prin crearea Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră (Black Sea Economic Cooperation – BSEC). În timp însă BSEC avea să devină o anexă a statelor dominante (Turcia și Rusia), care au sperat ca prin folosirea acestei organizații să obțină unele avantaje speciale. Aceasta este ceea ce în jargonul specific neorealiștii denumesc „alinieră”¹⁵.

O altă consecință a redistribuirii puterii globale adusă de sfârșitul Războiului Rece a fost extinderea dominației regionale care a inclus și Regiunea Mării Negre. În acest context, Yannis Tsantoulis arată că „regionalismul în cazul Mării Negre este strâns legat de conceptul de dominație regională/locală”¹⁶. De fapt, conceptul de *dominație regională/locală* aparține lui Keohane, care explică faptul că un stat poate fi dominant dacă îndeplinește trei atribute principale: „Capabilitatea de a impune regulile sistemului, dorința să o facă și angajamentul față de un sistem care este perceput mutual benefic de către marile state”¹⁷.

Cazul Regiunii Mării Negre este unic, deoarece aici sunt două state dominante, Rusia și Turcia. În contextul în care hegemonia este „percepută ca o

situație în care un stat este suficient de puternic și dornic pentru a putea menține regulile esențiale de guvernare a relațiilor interstatale”¹⁸, aceasta este posibil a fi impusă atât de Rusia, cât și de Turcia, care sunt state puternice capabile să exercite o puternică influență în regiune prin menținerea regulilor de guvernare a relațiilor dintre statele din regiune.

Actorii externi ai Regiunii Mării Negre, UE și NATO, au exercitat o puternică influență asupra echilibrului geopolitic al regiunii. Regiunea Mării Negre conține state care sunt membre ale UE și NATO și state care nu sunt membre ale acestor organizații. În acest sens se poate spune că este posibilă existența unei linii de delimitare între acestea. Totuși, cei doi actori externi implică în activitățile și strategiile lor și statele care nu sunt membre. De exemplu, UE a elaborat Sinergia Mării Negre¹⁹, Parteneriatul Estic²⁰ și Politica Vecinătății Europene²¹, iar NATO încearcă să implice statele care nu-i sunt membre prin programul special al Parteneriatului pentru Pace²². Relațiile cu Rusia sunt reglementate separat prin documente specifice – Parteneriatul pentru Modernizare cu UE²³, respectiv comisiile ad-hoc cu NATO²⁴.

Regiunea Mării Negre poate fi considerată ca o regiune cu un regim internațional special, în cadrul căreia se derulează diferite forme de cooperare specifice, dar care nu includ problemele reale de securitate²⁵. Totuși, problemele reale de securitate joacă un rol relevant în definirea situației geopolitice regionale care afectează relațiile dintre actorii regionali din punct de vedere al aspectelor istorice și geopolitice. În ciuda faptului că la nivelul Mării Negre nu există instituții reale de securitate, totuși există și sunt vizibil prezente unele acorduri pentru cooperare zonală. Actorii regionali sunt implicați în aspectele reale de securitate apărute, oarecum firesc, ca urmare a schimbării situației geopolitice după încheierea Războiului Rece. Așa cum arătam anterior, situația rezultată în Regiunea Mării Negre după anul 1990 s-a dovedit a fi una extrem de complexă care a generat numeroase conflicte, iar relațiile dintre state au fost în mod constant caracterizate de tensiuni și neîncredere.

Criza ruso-ucraineană și influența acesteia asupra securității Regiunii Mării Negre

Deși criza ucraineană este departe de a fi rezolvată, aceasta aduce în prim-planul scenei de securitate câteva probleme persistente. Criza

ucraineană și, implicit, anexarea Crimeii de către Rusia, în martie 2014, a evidențiat dublul test la care Marea Neagră supune comunitatea euroatlantică. Din perspectiva securității, Rusia a demonstrat încă odată abilitatea sa de a folosi gradual forța pentru a-și promova și a-și proteja interesele în așa-numita „sferă de influență”. Moscova și-a întărit puterea maritimă la Marea Neagră, iar obținerea suveranității asupra Crimeii oferă un suflu nou planurilor sale navale la Pontul Euxin.

Ucraina este, astăzi, la limita colapsului politic și economic generat de criza economică existentă încă de pe vremea fostului președinte Yanukovich și dublată de o criză politică profundă escaladată din noiembrie 2013. Astfel, integrarea Crimeii în Federația Rusă pune sub semnul întrebării trei aspecte ale arhitecturii de securitate din Marea Neagră: securitatea maritimă, securitatea energetică și abilitatea principalilor actori din regiune, și anume: Bruxellesul, Moscova, Ankara, Washingtonul și NATO de a contribui la stabilitatea și la securitatea din regiune.

Condițiile în care se află flota Federației Ruse din Marea Neagră au rămas la fel de precare după episodul anexării Crimeii în ciuda preluării unui număr consistent de nave ucrainene. Datorită integrării peninsulei, în Federația Rusă, peisajul maritim al Mării Negre s-a redesenat, puterea maritimă a Rusiei și potențialul naval al acesteia fiind proiectat să se mărească. În primul rând, trebuie spus că obiectivul strategic al Rusiei a fost și rămâne menținerea Mării Negre ca „spațiu maritim închis”. În al doilea rând, Flota Federației Ruse din Marea Neagră, în prezent, în curs de modernizare, trebuie să acționeze ca o „flotă fortăreață” în vederea protejării flancului sudic al Federației și în cazul unui conflict tip Georgia să interzică accesul către coasta caucaziană. Deși, în principiu, Flota Mării Negre se constituie ca o flotă care trebuie să fie capabilă să proiecteze puterea în afara regiunii, forțele navale ale Rusiei la Marea Neagră au serioase limite în executarea acțiunilor la mare distanță, după cum s-a putut observa în recente acțiuni de sprijin al Siriei.

Înainte de toate trebuie subliniat că în prezent nu există o arhitectură de securitate la Marea Neagră și că folosirea forței rămâne o opțiune reală prin care se ating scopuri politice în regiune. Principalii actori care contribuie la conturarea dinamicii de securitate sunt cei locali – Rusia, Turcia, NATO

și UE și externi, precum SUA. NATO a devenit un actor important în Marea Neagră odată cu integrarea Turciei și Greciei în alianță, în anul 1952, și mai târziu, în 2004, prin acceptarea României și Bulgariei ca membri. Dacă în timpul Războiului Rece, Marea Neagră era considerată „lac rusesc” astăzi este destul de departe de a fi considerată „lac NATO.” Ultimele evenimente din Ucraina au confirmat eșecul Parteneriatului Estic al UE, pe deoparte, și inabilitatea NATO de a se extinde în Georgia sau în Ucraina într-un orizont rezonabil de timp. Se poate afirma, totuși, că rolul NATO, de protector al membrilor Alianței din Europa de Est, este în creștere. După rolul său proactiv în Marea Neagră, din anii 2000, SUA și-a scăzut implicarea în regiune odată cu alegerea ca președinte a lui Barak Obama. Totuși, acțiunile unilaterale ale Federației Ruse în Ucraina și anexarea peninsulei Crimeea în anul 2014 au determinat o schimbare de atitudine a SUA în Regiunea Mării Negre. Astăzi, implicarea Washingtonului în regiune a crescut în intensitate atât în domeniul securității energetice, cât mai ales în domeniul apărării prin programele NATO de apărare împotriva rachetelor balistice cu componente localizate în România și în Turcia, dar și prin programele de creare a unei noi posture operative pe flancul de est al Alianței Nord-Atlantice, în conformitate cu deciziile adoptate la Summitul NATO din Țara Galilor din septembrie 2014 și, mai ales, ca urmare a deciziilor adoptate la Summitul de la Varșovia de la începutul lunii iulie 2016. Dincolo de aceste măsuri, Washingtonul are totuși nevoie de cooperarea activă cu Moscova în domeniul unor probleme internaționale, inclusive situația de Securitate din Regiunea Mării Negre.

Altfel, cel mai probabil, Washingtonul va deveni un competitor pentru Rusia în așa-numita „sferă de interese privilegiate” și ca rezultat, relațiile SUA cu Federația Rusă se vor tensiona și vor avea efecte negative asupra arhitecturii de Securitate din Regiunea Mării Negre. Pe de altă parte, SUA, presează UE să preia inițiativa în regiune și încearcă să facă Turcia să se implice în rezolvarea unor conflicte regionale (Nagorno-Karabah, Cipru) sau problema refugiaților din Orientul Mijlociu.

Dacă inabilitatea UE de a controla situația din Marea Neagră va continua, iar prezența NATO și UE va rămâne scăzută în regiune, este posibil să asistăm la o revigorare a relațiilor Rusia - Turcia cu consecințe în preluarea de către acest tandem

a inițiativei pentru controlul situației de securitate din regiune.

Conform Convenției de la Montreux, Ankara, controlează strâmtorile Bosfor și Dardanele, iar din punct de vedere militar, flota turcă rămâne cea mai eficientă și puternică din regiune. Turcia este foarte atentă încercând să implice toate statele riverane, inclusiv Rusia, în toate aranjamentele de securitate maritimă din zonă atâta timp cât obiectivul său este menținerea situației actuale în echilibrul militar din Marea Neagră. Pentru a consolida încrederea regională și pentru creșterea cooperării în domeniul securității, Turcia a lansat inițiativa constituirii unei grupări navale – BlackSeaFor – în 2001. Gruparea navală este constituită din nave ale statelor riverane Mării Negre, ce se activează de două ori pe an și execută o gamă largă de exerciții: căutare și salvare pe mare, protecția mediului, lupta împotriva minelor etc. Această inițiativă a fost extinsă în 2004, când Ankara a lansat operația Black Sea Harmony, al cărei scop este de a preveni pirateria și terorismul și de a lupta împotriva acestora.

Când Washingtonul a sugerat, în 2006, extinderea Operației Active Endeavour și în Marea Neagră, Moscova și Ankara s-au opus categoric. Fie Turcia a susținut că statele riverane sunt în măsură să asigure securitatea maritimă în Marea Neagră, fie Rusia a ridicat probleme serioase privind implementarea Convenției de la Montreux în condițiile creșterii activității navale. Deși Ankara a susținut întotdeauna nevoia de a implica Moscova în rezolvarea problemelor de securitate din Marea Neagră nici celelalte state riverane nu au fost neglijate și au fost invitate să contribuie la ambele inițiative BLACKSEAFOR și BLACKSEA HARMONY.

În prezent, datorită situației impuse de Federația Rusă în Ucraina și anexarea peninsulei Crimeea cele două inițiative au fost suspendate, iar atât Rusia, cât și Turcia continuă să considere Marea Neagră ca propria responsabilitate. Se poate spune, astfel, că întărirea forțelor navale ruse în Marea Neagră va pune sub semnul întrebării cooperarea în regiune.

Concluzii

În zilele noastre, spațiul regional, definit prin conceptul de regiune a Mării Negre, a început să capete profilul unui adevărat pivot geopolitic, nu numai ca spațiu de interes strategic pentru actorii

regionali Turcia și Federația Rusă, ci și ca avanpost al NATO și UE. Această regiune s-a transformat treptat dintr-un spațiu de stabilitate într-un nod geopolitic fierbinte datorită resurselor de hidrocarburi din Marea Caspică, potențialului conflictual din fostul spațiu sovietic, criminalității transfrontaliere și a terorismului transnational. Pe măsura amplificării intereselor occidentale în Caucaz și în Orientul Mijlociu Extins, Marea Neagră a fost propulsată, din ce în ce mai consistent, pe agenda de lucru a organizațiilor euroatlantice.

De aceea, putem afirma că complexitatea mediului de securitate din Regiunea Mării Negre necesită o abordare bazată pe un concept de securitate extins, care să încorporeze cooperarea și integrarea regională, democratizarea, creșterea economică, precum și redefinirea politicilor și strategiilor privind această regiune. Unul dintre pilonii principali ai unei astfel de strategii de transformare a Regiunii Mării Negre într-un spațiu de securitate și stabilitate trebuie să fie securitatea maritimă.

Configurația geopolitică a Regiunii Mării Negre s-a aflat într-o dinamică continuă după colapsul fostei URSS și cu siguranță această dinamică va continua și în viitor. Astfel, au început să apară și să se propage destule fenomene și procese cu caracter regional care au avut efecte din ce în ce mai accentuate în domeniul maritim. Cu siguranță, lărgirea NATO, din anul 2004, și a UE, din 2007, până la granițele Mării Negre, coroborat cu aspirațiile globale ale acestor două organizații, au determinat ieșirea acestei regiuni din „conul de umbră” în care s-a aflat după încheierea Războiului Rece.

Totuși, harta geopolitică a Regiunii Mării Negre este influențată de două puteri regionale, Rusia, ca moștenitoare a fostei superputeri, URSS, și Turcia, ca țară în plină ascensiune geopolitică atât în Marea Neagră, cât și în spațiul central asiatic. Până de curând, spațiul geopolitic al Mării Negre era influențat și de Ucraina, fostă republică a URSS, moștenitoare a unei poziții strategice extrem de importantă la Marea Neagră. Dar conflictul cu Rusia, din 2014, și anexarea peninsulei Crimeea de către Federația Rusă, în același an, a schimbat total situația strategică a Ucrainei, influența acesteia în regiune scăzând dramatic. În aceste condiții, Rusia a devenit factorul major în Regiunea Mării Negre,

o regiune de convergență a intereselor marilor actori ai scenei internaționale și în care interesele actorilor mai mici trebuie să se raporteze permanent la aceste interese.

În aceste condiții, Regiunea Mării Negre a devenit foarte importantă atât pentru Europa, cât și pentru SUA fiind o punte de legătură în alimentarea cu energie între vest și est, dar și o barieră împotriva amenințărilor transnaționale²⁶.

Toate acestea dovedesc importanța spațiului maritim al Mării Negre și întăresc ideea de factor decisiv al securității maritime în contextul general de securitate la Marea Neagră. Aceste aspecte sunt reflectate în recente actualizări ale strategiilor maritime ale principalilor actori cu interese în Marea Neagră. Astfel, Conceptul Strategic NATO 2010 subliniază dependența statelor membre de traficul global de mărfuri și energie, trafic realizat predominant pe mare²⁷. Acest concept a fost urmat, în 2011, de Strategia Maritimă a Alianței (Alliance Maritime Strategy), care a menționat direct interesele, rolul și prioritățile NATO privind domeniul maritim la nivel global. În contextul unui mediu de securitate maritim schimbător, Marea Britanie și-a reînnoit strategia maritimă, în anul 2014, în contextul eforturilor de reasigurare a securității statelor din Europa de Est, cauzate de criza recentă din Ucraina.

Marina SUA și-a revizuit și updatat strategia emisă în 2007 „A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower – O Strategie Comună pentru Puterea Maritimă a Secolului 21”. În Franța, domeniul maritim și strategia națională maritimă au fost subiectul unor discursuri prezidențiale. În 2014, Uniunea Europeană a elaborat și aprobat propria strategie de securitate maritimă, strategie care definește clar domeniul maritim drept un element esențial pentru o Europă stabilă, sigură, prosperă și un factor important în menținerea păcii. Se observă, deci, că în comunitatea transatlantică o atenție deosebită este acordată noilor provocări specifice domeniului maritim, iar Marea Neagră apare, în mod distinct, menționată în cadrul acestor strategii.

Toate aceste aprecieri ne conduc, în mod evident, spre concluzia că Regiunea Mării Negre a devenit o nouă axă strategică pentru principalii actori ai scenei politice mondiale, iar asta presupune noi abordări contextuale ale strategiilor maritime ca piloni principali ai securității și ai stabilității în această regiune.

NOTE:

1 Charles King, *Marea Neagră. O istorie*, Centrul de presă al Universității Oxford, 2004, p. 1.

2 *Ibidem*, p. 190.

3 Oleksandr Pavliuk, Klympush-Tsintsadze, *Regiunea Mării Negre, construcția securității și cooperării*, Institutul Est-Vest, New York, 2004, p. 7.

4 Azerbaidjan nu este o țară europeană fiind situată în Asia, dar aparține Regiunii Mării Negre.

5 Oleksandr Pavliuk, Klympush-Tsintsadze, *Regiunea Mării Negre, construcția securității și cooperării*, Institutul Est-Vest, New York, 2004, p. 7.

6 *Ibidem*.

7 Interviu cu ambasadorul Traian Chebeleu, locțiitorul secretarului general al BSEC, Istanbul 10/3/2011.

8 Oleksandr Pavliuk, Klympush-Tsintsadze, *op.cit.*, p. 7.

9 Oleksandr Pavliuk, *The Black Sea Economic Cooperation: Will Hopes Become Reality?*, Palgrave Macmillan UK, 1999, p. 132.

10 Renata Dwan, *Building Security in the New States of Eurasia: Sub-regional Cooperation in the Former Soviet Space: Sub-regional Cooperation in the Former Soviet Space*, Routledge, New York, 2015, p. 9.

11 Interviu cu ambasadorul Traian Chebeleu, locțiitorul secretarului general al BSEC, Istanbul 10/3/2011.

12 *NAP of RF* – Near Abroad Policy of Russian Federation.

13 *ENP of EU* – European Neighborhood Policy of European Union.

14 *BMENA* – Broader Middle East – North Africa Initiative of the US.

15 Yannis Tasantoulis, *Geopolitica, (Sub)Regionalismul, dialogul și problematicul „triumphi al puterii” la Marea Neagră, Studiile Mării Negre și Sud-Est-ului Europei*, vol. 9, nr. 3, Routledge, 2009, p. 247.

16 *Ibidem*, p. 247.

17 *Ibidem*.

18 Robert Keohane, Joseph Nye, *Putere și interdependență, politici mondiale în tranziție*, Little, Brown și compania, Boston, Toronto, 1977, p. 44.

19 *BSS* – Black Sea Synergy.

20 *EP* – Eastern Partnership.

21 *ENP* – European Neighborhood Policy.

22 *PfP* – Partnership for Peace.

23 *PM* – Partnership for Modernization.

24 Consiliul NATO-Rusia / NATO-Russia Council.

25 Domeniile cooperării în BSEC sunt: agricultura & agroindustria, sistemul financiar-bancar, sistemul bugetar, cooperarea în domeniul combaterii criminalității organizate, cultura, sistemul vamal, educația, sistemul energetic, dezvoltarea energiei verzi, protecția mediului, cooperarea în domeniul asistenței de urgență, sănătatea și industria farmaceutică, instituția schimbării și buneii guvernări, tehnologia informațiilor și comunicațiilor, cooperarea în știință și tehnologie, expertiza pe domenii (SMEs), cooperarea în turism, comerț & dezvoltarea economică, transport.

26 Eugene B. Rumer, Jeffrey Simon, *Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*, Institute for National Strategic Studies - National Defence University, Paper 3, Washington D.C., 2006, p. 1.

27 NATO, *Angajarea activă, Apărarea modernă: Concept strategic pentru apărarea și securitatea membrilor NATO*, Brussels, 2010, p. 12, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept2010-eng.pdf, accesat la 05.06.2016.

BIBLIOGRFIE

Dwan Renata, *Building Security in the New States of Eurasia: Sub-regional Cooperation in the Former Soviet Space: Sub-regional Cooperation in the Former Soviet Space*, Routledge, New York, 2015.

Keohane Robert, Nye Joseph, *Putere și interdependență, politici mondiale în tranziție*, Little, Brown și compania, Boston, Toronto, 1977.

King Charles, *Marea Neagră. O istorie*, Centrul de presă al Universității Oxford, 2004.

Pavliuk Oleksandr, Klympush-Tsintsadze, *Regiunea Mării Negre, construcția securității și cooperării*, Institutul Est-Vest, New York, 2004.

Plavliuk Oleksandr, *The Black Sea Economic Cooperation: Will Hopes Become Reality?*, Palgrave Macmillan UK, 1999.

Rumer B. Eugene, Simon Jeffrey, *Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*, Institute for National Strategic Studies - National Defense University, Paper 3, Washington D.C., 2006.

Tasntoulis Yannis, *Geopolitica, (Sub) Regionalismul, dialogul și problematicul „triunghi al puterii” la Marea Neagră, Studiile Mării Negre și Sud-Est-ului Europei*, vol. 9, n. 3, Routledge, 2009.